

UTBILDNINGSFÖRVALTNINGEN
KVALITETS- OCH EKONOMIAVDELNINGEN
INSPEKTIONS- OCH ANALYSENHETEN

SID 1 (25)
2010-01-26

FÖRSKOLEINSPEKTÖRER
EVA HEDERSTRÖM TEL: 508 33 061
INGA-LILL HJERPE LINDGREN TEL: 508 33 005

Rapport

från inspektion av

Hjorthagens/Karlaplans förskolor

4/11 – 19/11 2009

Hjorthagens förskola
Fältöverstens förskola
Breitens förskola
Lejonets förskola

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

INNEHÅLLSFÖRTECKNING	2
UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE – gäller alla skolformer.....	3
OMRÅDEN SOM OMFATTAS AV INSPEKTIONEN	4
Utveckling sedan den senaste inspektionen.....	4
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	4
Kunskaper, utveckling och lärande.....	4
Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar.....	4
Samverkan med hemmet och skolverksamheter.....	4
BESKRIVNING AV FÖRSKOLEENHETEN.....	5
<i>Barn och personal</i>	6
SAMMANSTÄLLNING AV ENHETENS STYRKOR, SVAGHETER OCH BRISTER SAMT INSPEKTÖRERNAS FÖRSLAG PÅ UTVECKLING SOMRÅDEN	7
Styrkor	7
Svagheter	7
Områden att utveckla.....	8
Brister som enheten måste åtgärda utifrån gällande lagstiftning.....	9
RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE.....	10
Styrning, ledning och kvalitetsarbete	10
<i>Ledning och organisation</i>	10
<i>Mål samt styrdokument</i>	12
<i>Systematiskt kvalitetsarbete</i>	13
Kunskaper, utveckling och lärande.....	15
<i>Förskolans arbetssätt</i>	15
<i>Barn i behov av särskilt stöd</i>	20
Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar.....	20
<i>Plan mot diskriminering och kränkande behandling</i>	22
Samverkan med hemmet och skolverksamheter.....	23
<i>Samverkan med hemmet</i>	23
<i>Samverkan med skolverksamheter</i>	24
TILL SIST	25

UPPDRAG OCH GENOMFÖRANDE – gäller alla skolformer

Inspektions- och analysenheten utvärderar den pedagogiska verksamheten och främjar barns, ungdomars och vuxnas lärande genom att

- granska måluppfyllelsen utifrån nationella och kommunala¹ styrdokument
- kontrollera efterlevnaden av nationella och kommunala riktlinjer
- granska hur förskolan/skolan utvärderar sin egen verksamhet
- ge rekommendationer om vad som bör förändras och utvecklas

Vi genomför vårt uppdrag genom att

- läsa material som förskolan/skolan ställer till förfogande och även material från andra källor (ex. från Skolverket)
- intervjua elever/barn, personal och skolläda. Vid granskningen av förskolors verksamhet intervjuas föräldrar i stället för barn.
- observera verksamheten

Inspektionen följs upp på olika sätt beroende på skolform.

I första hand granskar vi måluppfyllelsen, det vill säga att vi bildar oss en så helhetsbild som möjligt av hur målen i styrdokumentet tolkas och förverkligas på förskolan/skolan. Vi gör detta utifrån en prioritering av mål från läroplaner och andra nationella styrdokument. Dessutom bedömer vi hur riktlinjerna i dessa styrdokument följs, liksom mål och riktlinjer i Stockholms stads skolplan och förskoleplan.

Förutom detta granskar vi förskolans/skolans förmåga att själv utvärdera sin kvalitet för att förbättra verksamheten. I bedömningen av verksamhetens kvalitet utgår vi även från Skolverkets Allmänna råd om kvalitetsredovisning. Hög kvalitet innebär enligt Skolverkets definition främst att verksamheten utmärks av att den väl:

- strävar mot och uppfyller nationella mål
- svarar mot nationella krav och riktlinjer
- uppfyller andra mål, krav och riktlinjer som är förenliga med de nationella (t.ex. skolplan, lokal arbetsplan och andra lokala planer)
- kännetecknas av en strävan till förnyelse och ständiga förbättringar utifrån de förutsättningar man har.²

¹ Vid inspektion av fristående skolor utgår inspektionen endast från nationella styrdokument.

² Från Skolverkets verktyg ”BRUK – för kvalitetsarbete i förskola och skola”, s 8.

OMRÅDEN SOM OMFATTAS AV INSPEKTIONEN

Stadens utbildningsinspektion granskar verksamheterna ur ett helhetsperspektiv. Inspektionen fokuseras särskilt på nedanstående områden, men inspektörerna kan även kommentera andra områden om det finns starka skäl till det.

Utveckling sedan den senaste inspektionen

Detta område finns endast med när en förskola har inspekterats tidigare.

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Detta område granskas utifrån läroplanen (Lpfö 98) och Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitet i förskolan, förordningen om kvalitetsredovisning inom skolväsendet och Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitetsredovisning, men även utifrån Stockholms stads kvalitetsstrategi (ILS) samt förskoleplanen för Stockholms stad.

Kunskaper, utveckling och lärande

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpfö 98) och Stockholms stads förskoleplan.

Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar

Detta område granskas utifrån skollagen och diskrimineringslagen (2008:571) samt Skolverkets allmänna råd och kommentarer för att främja likabehandling och förebygga diskriminering, trakasserier och kränkande behandling, men även i hög grad utifrån läroplanens (Lpfö 98) värdegrund och dess avsnitt Normer och värden.

Samverkan med hemmet och skolverksamheter

Detta område granskas främst utifrån mål och riktlinjer i läroplanen (Lpfö 98) och Stockholms stads förskoleplan.

BESKRIVNING AV FÖRSKOLEENHETEN

Hjorthagens/Karlaplans förskolor är en av sex kommunala förskoleenheter i stadsdelen Östermalm. Förskoleenheten har i dess nuvarande form och med nuvarande styrning och ledning funnits sedan 2002 då en omorganisation genomfördes i stadsdelen. Enheten omfattar vid tidpunkten för inspektionen fyra förskolor med sammanlagt tio avdelningar.

Hjorthagens förskola har fem avdelningar belägna på tre våningsplan i ett flerfamiljshus i Hjorthagen. Dessutom har förskolan tillgång till en före detta affärslokal i en intilliggande hus. Förskolan har en stor och från övriga boende avgränsad gård.

Övriga tre förskolor ligger på Karlaplan och i dess direkta närhet. Fältöverstens förskola med tre avdelningar ligger på ett stort terrassplan ovanför Fältöverstens köpcentrum. Förskolan har tillgång till en stor gård belägen på terrassplanet. De båda övriga förskolorna, Breitens förskola respektive Lejonets förskola, har vardera en avdelning. Båda förskolorna ligger i bottenvåningen på flerfamiljshus på två olika gatuadresser. Lejonets förskola har tillgång till en innergård medan Breitens förskola bara har en s.k. utsläppsgård. Ingen av dessa två förskolor har installerade och större lekredskap för utomhusbruk.

Samtliga fyra förskolors lokaler är anpassade för verksamheten även om det faktum att Breitens och Lejonets förskolor ligger i ombyggda lägenheter i äldre fastigheter gör att planlösning och trappavsatser ibland kan försvåra arbetet med barngrupperna. Samtliga förskolor har närhet till parker och naturområden där del av verksamheten bedrivs.

Barn och personal

I tabellen nedan redovisas antalet barn i grupperna samt antalet anställda på förskolan beräknat i årsarbetare. Resurstödet inberäknas inte i det totala antalet årsarbetare.

Förskola, avdelning	Avdelningstyp	Barn/avd	Antal heltidsanställda förskollärare eller motsvarande*	Antal heltidsanställda barnskötare eller personal med annan utbildning	Summa personal	Snitt barn per personal	Andel förskollärare
Fsk Breiten							
Breiten	3-5 år	23	2,5	1	3,5	6,57	71%
stöd			0,5		0,5		100%
s:a barn/avd.pers		23	2,5	1	3,5	6,57	71%
Fsk Lejonet							
Lejonet	1-3 år	14	2	1	3	4,67	67%
stöd					0		0%
s:a barn/avd.pers		14	2	1	3	4,67	67%
Fsk Fältöversten							
Näckrosen	1-3 år	16	0,75	2	2,75	5,82	27%
Prästkragen	1-5 år	17	1,6	0,87	2,47	6,88	65%
Smörblomman	2-5 år	23	1,9	1,6	3,5	6,57	54%
stöd				0,25	0,25		0%
s:a barn/avd.pers		56	4,25	4,47	8,72	6,42	49%
Fsk Hjorthagen							
Stjärnan	1-3 år	10	1	0,85	1,85	5,41	54%
Månen	2-5 år	16	0,4	2,75	3,15	5,08	13%
Regnbågen	1-3 år	10	0	1,75	1,75	5,71	0%
Nymånen	2-5 år	18	1,75	1	2,75	6,55	64%
Solen	2-5 år	19	2	0,5	2,5	7,60	80%
stöd				2	2		0%
s:a barn/avd.pers		73	5,15	6,85	12	6,08	43%
Totalt		166	13,9	13,32	27,22	6,1	51%

* med motsvarande menas fritidspedagog eller lärare med examen från en statlig lärarutbildning mot de yngre åldrarna.

- Andel förskollärare: 51 % (Stadens genomsnitt är 44%)
- Barn/ personal: 6,1

SAMMANSTÄLLNING AV ENHETENS STYRKOR, SVAGHETER OCH BRISTER SAMT INSPEKTÖRERNAS FÖRSLAG PÅ UTVECKLINGSOMRÅDEN

Vårt uppdrag som inspektörer är att granska och utvärdera enhetens resultat.

Med resultat menar vi enhetens förmåga att uppnå och sträva mot de nationella och kommunala målen samt efterleva de riktlinjer och krav som finns i styrdokument. Våra bedömningar presenteras utförligare under rubriken RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE.

Styrkor

Vår inspektion har visat att enheten har ett antal styrkor, bland annat dessa:

- Den pedagogiska ledningsgruppen har utarbetat ett underlag för arbetet med arbetsplaner. Underlaget utgår från några av de mål som anges i förskolans läroplan, vilket ger förutsättningar för att dessa mål kan bli vägledande för verksamheten och utvärderingen av denna. Några förskolor och avdelningar har använt sig av detta underlag i arbetet med att upprätta en arbetsplan.
- Förskoleenheten har en väl förankrad och väl fungerande arbetsgång för att tillgodose enskilda barns behov av särskilt stöd.
- Barnen i förskoleenheten erbjuds en riklig mängd kulturella upplevelser i olika former.
- Förskoleenheten har ett genomtänkt och medvetet sätt att arbeta med barns språkutveckling och erbjuder en god språklig miljö.
- Förskoleenheten har en väl fungerande samverkan med föräldrar.

Svagheter

Vår inspektion har att enheten har vissa svagheter, bland annat följande:

- Förskoleenhetens verksamhetsplan ger inte förutsättningar för avdelningarnas planeringar eller för uppföljning och utvärdering och därmed inte heller för ett systematiskt kvalitetsarbete. Förskolornas och avdelningarnas arbetsplaner har därför ingen anknytning till denna.
- Uppföljning, utvärdering, analys och bedömning av resultat görs inte tillräckligt systematiskt. Förskolornas uppföljningar och utvärderingar ligger inte till grund för de resultat som redovisas i kvalitetsredovisningen. Resultat i förhållande till läroplanens mål bedöms och redovisas inte tydligt och i tillräcklig omfattning i förskoleenhetens kvalitetsredovisning.

Områden att utveckla

Vi bedömer att följande utvecklingsområden, som kan utgå från såväl svagheter som styrkor, men även från sådant som vare sig är att betrakta som styrkor eller svagheter, bör prioriteras:

- *Styrning och ledning*

Ansvarsfördelningen av den pedagogiska styrningen och ledningen inom förskoleenheten bör förtydligas.

- *Systematiskt kvalitetsarbete*

Förskoleenheten bör vidareutveckla sitt system för styrning, utveckling, uppföljning och utvärdering.

Ett led i detta arbete bör vara att utforma en verksamhetsplan som i ökad utsträckning beskriver hur enheten ska förverkliga de mål som anges i förskolans läroplan jämte Stockholm stads förskoleplan och stadsdelens nämndmål. Verksamhetsplanen bör vara vägledande för förskolorna/avdelningarna vars arbetsplaner bör anknyta till enhetens verksamhetsplan. I samband med detta bör det förtydligas vilken funktion det av den pedagogiska ledningsgruppen framtagna underlaget för arbetet med arbetsplaner ska ha.

Vidare bör metoder för uppföljning och utvärderingar i högre grad riktas mot de områden och de mål som anges i förskolans läroplan och mot de intentioner som anges i Stockholms stads förskoleplan.

Förskoleenhetens kvalitetsredovisning bör utformas så att den redovisar måloppfyllelsen genom en bedömning av hur väl förskolorna har arbetat i riktning mot målen i läroplanen. De olika förskolornas utvärderingar bör i högre grad ligga till grund för den årliga kvalitetsredovisningen. De åtgärder och utvecklingsområden som redovisas i kvalitetsredovisningen bör ligga till grund för utvecklings- och verksamhetsplanering för nästkommande period.

Förskolornas dokumentation bör vidareutvecklas så att den kan utgöra grund för uppföljning och utvärdering.

- *Gemensam syn på kunskaper, utveckling och lärande*

Förskoleenheten bör intensifiera diskussionerna om innebörden i begreppen kunskap och lärande och utifrån dessa diskussioner formulera en gemensam pedagogisk grundsyn.

I det sammanhanget bör även innebörden i begreppen projektarbete samt läroplanens intentioner avseende temainriktat arbetssätt diskuteras.

- *Gemensam värdegrund*

Förskoleenheten bör formulera en gemensam värdegrund. I anslutning till detta bör enheten diskutera samt utveckla strategier för hur flickor och pojkar ska ges möjligheter att utveckla förmågor och intressen utan begräns-

ningar utifrån stereotypa könsroller. Förskoleenheten bör även fortsätta att utveckla det påbörjade arbetet med att uppmuntra och stödja barns delaktighet och inflytande.

- *Flerspråkighet och det interkulturella uppdraget*

Förskoleenheten bör verka för att utarbeta strategier för hur aktiv flerspråkighet ska främjas. Detta utvecklingsområde kan gynnas av att även inbegripa ett interkulturellt förhållningssätt.

Pedagogisk dokumentation

Den dokumentation som till vissa delar synliggör verksamheten bör utvecklas så att den i större utsträckning kan bli ett verktyg både i arbetet med barnen och för planering och utvärdering. I förlängningen kan denna dokumentation bidra till att vidareutveckla barns inflytande.

Brister som enheten måste åtgärda utifrån gällande lagstiftning

- Likabehandlingsplanen är gemensam för enhetens samtliga förskolor. En plan mot diskriminering och kränkande behandling måste upprättas i vilken även de enskilda förskolornas arbete synliggörs.

Planen är inte förankrad hos föräldrarna. För att uppfylla intentionerna i diskrimineringslagen och skollagens kapitel 14a ska det framgå i planen mot diskriminering och kränkande behandling hur föräldrar görs delaktiga.

Uppföljning och utvärdering av planen mot diskriminering och kränkande behandling redovisas inte i kvalitetsredovisningen vilket är ett krav i förordningen om kvalitetsredovisning.

RESULTAT/MÅLUPPFYLLELSE

Styrning, ledning och kvalitetsarbete

Ledningen för Hjorthagens/Karlaplans förskolor har i sin kvalitetsredovisning för verksamhetsåret 2008/09 redovisat ett antal utvecklingsområden. Ett sådant område är att "hitta ett bra sätt för uppföljning, reflektion och analys" och såväl enhetens ledning som samtliga i personalgruppen ser behovet av ett sammanhängande och systematiskt kvalitetsarbete med allas delaktighet. Vid tidpunkten för inspektionen har inte enheten fått till stånd ett system för styrning, uppföljning och utvärdering av förskolornas verksamhet och hur resultaten ska tas tillvara så att de leder till förbättringar. Ett sådant system bör enligt vår bedömning skapas.

För att ytterligare gynna ett systematiskt kvalitetsarbete bör förskoleenheten förtydliga hur det pedagogiska ansvaret är fördelat.

Ledning och organisation

I samband med den omorganisation av förskoleenheterna som i stadsdelen Östermalm ägde rum år 2002 anställdes en förskolechef och en biträdande förskolechef. De båda cheferna har fördelat ledningsansvaret på så sätt att förskolechefen har det övergripande pedagogiska ansvaret samt personal- och budgetansvar medan den biträdande förskolechefen handhar personalärenden av olika slag. Enbart förskolechefen kallas till möten med barn- och ungdomsavdelningen. Båda cheferna sköter olika administrativa ärenden.

Förskolechefen och den biträdande förskolechefen har sina respektive arbetsplatser på de två större förskolorna, Hjorthagen och Fältöversten. I egenskap av ytterst pedagogiskt ansvarig för de fyra förskolorna har förskolechefen dock schemalagt regelbundna besök på var och en av förskolorna och då framför allt på Breittens och Lejonets förskolor där ett möte med förskolechefen och de avdelningsansvariga hålls varje vecka.

I förskoleenhetens pedagogiska ledningsgrupp ingår en representant från vardera förskolan. Gruppen tillkom under hösten 2008 efter personalens reaktion på att pedagogiska diskussioner och utveckling gavs alltför litet utrymme på de gemensamma arbetsplatsträffarna. Den pedagogiska ledningsgruppen ansvarar enligt förskolechefen för enhetens pedagogiska diskussioner och den pedagogiska verksamheten. Ansvaret beskrivs även i de arbetsplaner vi tagit del av. Gruppen träffas tillsammans med de båda cheferna en gång per månad för strategiska diskussioner och har till följd av dessa identifierat ett antal utvecklingsområden så som pedagogisk miljö och barns inflytande. De representanter som ingår i gruppen har ingen tid avsatt för detta arbete, men enligt förskolechefen finns planer på att åtgärda detta. Behovet av sådan tid framhölls av de representanter som ingår i den pedagogiska ledningsgruppen i samband med våra intervjuer. Det framkom också att det inte helt och fullt är klargjort vad gruppens pedagogiska ansvar innebär i förhållande till förskolechefens övergripande ansvar. Förhoppningar fanns vid inspektionstillfället om att uppdraget med tiden ska tydliggöras, men vi bedömer att det är angeläget att klargöra gruppens mandat, befogenheter och ansvar i förhål-

lande till förskolechefens övergripande ansvar. Detta är inte minst angeläget för att få till stånd ett systematiskt kvalitetsarbete (se avsnittet *Systematiskt kvalitetsarbete*).

På de två större förskolorna finns dessutom en ledningsgrupp med en representant per avdelning. Gruppen har möten vid ett tillfälle per vecka. Enligt förskolechefen fattar grupperna beslut på vardera förskolan i pedagogiska frågor. Grupperna ansvarar även för den pedagogiska miljön och intagningen av barn. Detta ansvar återges också i förskolornas arbetsplaner. De två mindre förskolorna träffar i samma angelägenheter förskolechefen en gång per vecka. I våra intervjuer med personalrepresentanter på de olika förskolorna stod dock klart att ledningsgruppens ansvar inte är klart uttalat för var och en som ingår i de olika förskolornas ledningsgrupp. Enligt vår bedömning bör även detta ansvar tydliggöras för såväl de som ingår i gruppen som för övrig personal.

Enhetens samverkansgrupp bestående av de båda cheferna och fackliga representanter träffas tio gånger per år för att avhandla frågor som rör barnantal, budget, personal och verksamhetsförändringar.

Var och en av förskolorna har utsett ett kulturombud med ett särskilt ansvar för hur de "öronmärkta" kulturpengar som stadsdelen tilldelar varje förskolebarn ska användas. De olika representanterna träffas med regelbundenhet tillsammans med stadsdelens kultursekreterare.

Förskoleenheten har en uttalad, och i de fyra förskolornas arbetsplaner dokumenterad, mötesstruktur. Respektive förskola har varje månad arbetsplatsträff i vilka förskolechefen och den biträdande förskolechefen deltar. En mindre del av dessa träffar ägnas åt information medan huvuddelen avsätts till pedagogiska diskussioner som leds av den pedagog som ingår i den pedagogiska ledningsgruppen.

Avdelningarna på Hjorthagens och Fältöverstens förskolor har en förmiddag varannan vecka avsatt för gemensam planering och reflektion. Detta möjliggörs av att personalen kan arbeta över avdelningsgränserna. Även Lejonets och Breitens förskolor har inlagda planeringstimmar i sitt schema, men eftersom inget samarbete finns mellan Lejonets och Breitens förskolor ges personalen heller inte motsvarande förutsättningar till sådan planering på dagtid. Istället används tid då barnen vilar eller efter arbetsdagens slut. För övrigt framkom i våra intervjuer att planeringstid av olika skäl inte heller alltid går att få till stånd på Hjorthagens och Fältöverstens förskolor. Förskoleenhetens chef är medveten om detta och uppmanar personalen att hitta egna lösningar utifrån förskolornas olika förutsättningar.

Förskolorna har fyra gemensamma planerings- och utvärderingsdagar per år då verksamheten planeras, utvärderas och då budget diskuteras.

Vi bedömer att förskoleenheten har en tydlig struktur för möten och som stöd för sitt kvalitetsarbete.

Mål samt styrdokument

Hjorthagens/Karlaplans förskolor har utarbetat övergripande styr- och måldokument samt redovisningar av måluppfyllelse i enlighet med stadens styrsystem: verksamhetsplan och kvalitetsgarantier för 2009 samt kvalitetsredovisning.

Vi har inför inspektionen tagit del av verksamhetsplanerna för år 2008 respektive 2009. I den för år 2008 har enheten formulerat nitton åtagande utifrån elva nämndmål. Planen för år 2009 innehåller elva åtaganden som formulerats med sju nämndmål som grund. Enligt förskolechefen har samtliga sex chefer i Östermalms stadsdel gemensamt fattat ett beslut att reducera antalet åtaganden för att göra arbetet med verksamhetsplanen 2009 mer hanterligt än tidigare. De sex cheferna har enligt förskolechefen också samarbetat kring utformandet av planerna för 2009. Detta kan vi efter att ha tagit del av de övriga förskoleenheternas planer slå fast då en av de övriga enheternas verksamhetsplan för år 2009 i stort sett är identisk med den för Hjorthagens/Karlaplans förskolor.

Verksamhetsplanen är utarbetad av förskolechefen och all personal ges möjlighet att kommentera en redan färdigställd plan. I samtal med företrädare för personalen framkom att den inte i någon större utsträckning är förankrad bland dem och därmed inte heller ett "levande dokument". Det framkom också i våra intervjuer med personalrepresentanterna att verksamhetsplanen av dem bedöms vara så allmänt hållen att den inte är möjlig att använda som grund för vare sig planering av det pedagogiska arbetet eller för ett systematiskt kvalitetsarbete.

Vi instämmer i att den är allmänt hållen och detta beläggs av att två av stadsdelens förskoleenheter har formulerat samma åtaganden och arbetssätt för förhållandevis många förskolor. I enlighet med detta bedömer vi att förskoleenheten bör utforma en verksamhetsplan som i ökad utsträckning beskriver hur enheten ska förverkliga de mål som anges i förskolans läroplan jämte Stockholm stads förskoleplan och stadsdelens nämndmål. Verksamhetsplanen bör vara vägledande för förskolorna och avdelningarna vars arbetsplaner bör anknyta till enhetens verksamhetsplan. Detta är enligt vår bedömning ett centralt utvecklingsområde för att få till stånd ett fungerande och systematiskt kvalitetsarbete.

I verksamhetsplanen för år 2008 anges att varje förskola genom diskussioner enats om mål och arbetssätt på sin förskola. Verksamhetsplanen för år 2009 redogör även den för att personalen på de olika förskolorna genom diskussioner enats om mål och arbetssätt utifrån styrdokumentet. Vilka styrdokument som avses omnämns inte men enligt förskolechefen ska "en röd tråd" finnas från förskolans läroplan via verksamhetsplanen till arbetsplanerna. I våra intervjuer med förskoleenhetens chef och den biträdande förskolechefen samt personalföreträdare framkom att diskussioner förts om användbarheten av en arbetsplan för hela förskolan i förhållande till en sådan för en enskild avdelning. Diskussionerna har resulterat i att var och en av avdelningarna utarbetat en arbetsplan. Förskolorna har även delgett oss förskolegemensamma arbetsplaner, några daterade andra inte.

Efter att ha tagit del av dessa arbetsplaner och kan vi konstatera att de är olika till sin struktur och enligt förskoleenhetens chef har det i arbetet med dessa stått varje

avdelning fritt att ge form åt sin egen arbetsplan. Gemensamt för flera arbetsplaner, oavsett om de är formulerade för en hel förskola eller för en avdelning, är att de beskriver rutinsituationer, veckostruktur, återkommande inslag och aktiviteter så att de även kan användas som information till föräldrar. Alla arbetsplaner har inte några formulerade mål eller någon tydlig koppling till läroplanen. Några förskolors och avdelningars arbetsplaner innehåller dock flera av läroplanens mål och anger därmed inriktningen för förskolans verksamhet. Hur den enskilda avdelningen ska arbeta för att förverkliga dessa mål beskrivs i "delmål" eller "metoder". Underlaget för dessa arbetsplaner är ett och samma. Under våra inspektionsbesök framkom att den pedagogiska ledningsgruppen utarbetat detta underlag i syfte att läroplanens mål ska vara vägledande för de olika förskolornas och avdelningarnas arbetsplaner och så att de ska främja en avdelningsvis diskussion om hur arbetet ska utformas för att förverkliga dessa.

Vi kan dock konstatera att alla avdelningar inte använt detta underlag. Vi har också uppmärksammat att en del av de olika förskolorna och/eller avdelningarna delvis använt sig av identiska delmål eller metodbeskrivningar. Inspektionen har också visat att all personal inte är införstådd med huruvida underlaget är ämnat att användas som underlag för förskolans eller avdelningars arbetsplan.

Vi finner det som en styrka för enheten att läroplanens mål i det utformade underlaget för arbetsplaner utgör utgångspunkt för planeringen av avdelningarnas verksamhet. Enligt vår bedömning bör det dock tydliggöras vilken funktion det ska ha. Om förskoleenheten fortsatt avser att upprätta både en förskolegemensam och en avdelningsvis arbetsplan, är det enligt vår bedömning nödvändigt att förtydliga vilken relation en förskolas arbetsplan ska ha i förhållande till de olika avdelningarnas planer. Det framstår inte helt klart för oss efter att ha tagit del av de olika planerna. Som bedöms ovan bör även förskolornas och avdelningarnas arbetsplaner ha anknytning till förskoleenhetens verksamhetsplan och detta inte minst för att åstadkomma "den röda tråd" som förskoleenheten har som ambition att åstadkomma med sina olika styrdokument.

Systematiskt kvalitetsarbete

Enligt Skolverkets allmänna råd och kommentarer för kvalitetsredovisning syftar kvalitetsarbetet till att kontinuerligt identifiera vilka förutsättningar som är nödvändiga för arbetet med de nationella målen, att utveckla arbetsprocesser, att bedöma resultat och måluppfyllelse och att vidta lämpliga åtgärder. För att förbättringar ska bestå och kvaliteten höjas behöver utvecklingen följas över tid.

Enligt såväl förskolechefen som de personalföreträdare vi samtalade med i samband med inspektionsbesöken görs en kontinuerlig uppföljning och utvärdering. Detta görs enligt dem dock på muntlig basis på planeringsdagarna och i de mötesfora som finns. Allmänt uttryckte både förskolechefen och de personalföreträdare vi samtalade med ett behov av att uppföljningar och utvärderingar i högre grad riktas mot de områden och de mål som anges i förskolans läroplan. Detta bekräftas av svaren i den självskattningsenkät som arbetslagen besvarat inför inspektionen. Behov uttrycktes också av att fördjupa sin förmåga i att bedöma måluppfyllelsen

av läroplanens mål. Vi är av samma mening och bedömer att detta är ett angeläget utvecklingsområde för att få till stånd ett systematiskt kvalitetsarbete.

Kvalitetsredovisningen utarbetas av förskolechefen och den biträdande förskolechefen i samråd. Verksamhetsplanens åtagande är utgångspunkt för kvalitetsredovisningen. Enligt de båda cheferna ligger de muntliga utvärderingarna, egna iakttagelser och föräldrars synpunkter via enkätundersökningar och föräldraråd till grund för den utvärdering av verksamhetsplanen som redovisas i kvalitetsredovisningen.

Vi har tagit del av förskoleenhetens kvalitetsredovisning för verksamhetsåret 2008/09. Verksamhetsplanen för år 2009 är utgångspunkt för denna. Som resultat redovisas för några av åtagandena vad verksamheten "ska ha" åstadkommit eller arbetat med. För några åtaganden beskrivs också vad som hänt i barngruppen medan andra resultat mer utgör en beskrivning av hur enheten arbetar. Några redovisade resultat efterföljs av avsnitt rubricerade "Bedömning och analys". I dessa avsnitt beskrivs åtgärder som vidtagits eller kommer att vidtas och i viss mån beskrivs även vilka insatser som ska ligga till grund för det fortsatta arbetet. I kvalitetsredovisningens avsnitt "Sammanfattande analys och bedömning av måluppfyllelse och lärdomarna under läsåret" redovisas kortfattat positiva utvecklingstendenser som ledningen noterat för några av de åtaganden som belyses i kvalitetsredovisningen. Resultat för arbetet med föregående verksamhetsårs utvecklingsområden redovisas dock inte. Nya utvecklingsområden föreslås för verksamhetsåret 2009/10.

Någon tydlig bedömning av vilka resultat de enskilda förskolornas arbete i förhållande till målen i läroplanen och någon djupare analys av resultaten redovisas enligt vår mening dock inte i kvalitetsredovisningen. Det är även oklart i vad mån förskolornas utvärderingar ligger till grund för de sammantagna bedömningarna i kvalitetsredovisningen. De personalrepresentanter vi samtalade med uppfattar sig heller inte särskilt delaktiga i arbetet med kvalitetsredovisningen. Även detta synliggörs av svaren i den självskattningsenkät som arbetslagen besvarat inför inspektionen. Eftersom enhetens verksamhetsplan av dem upplevs så allmän och inte möjlig att använda för ett systematiskt arbete, har flera av de besökta förskolorna och avdelningarna snarare egna uppföljnings- och utvärderingsprocesser av den pedagogiska verksamheten. Ofta sker detta muntligt och utan att sammanställas. På så sätt har parallella system utvecklats utan någon anknytning till varandra: verksamhetsplanen och kvalitetsredovisningen hanteras på ledningsnivå medan den pedagogiska verksamheten följs upp och utvärderas på avdelningsnivå utan att dessa för den skull med tydlighet återfinns i kvalitetsredovisningen. Det står heller inte klart för samtliga de personalföreträdare vi samtalade med om eller hur kvalitetsredovisningens utvecklingsområden ingår i den påföljande verksamhetsplanen. Enligt förskolechefen försvåras denna koppling av att en verksamhetsplan enligt Stockholms stads styrsystem upprättas för ett kalenderår under det att kvalitetsredovisningen upprättas för ett verksamhetsår.

För att åstadkomma ett systematiskt kvalitetsarbete bedömer vi sammantaget att de olika förskolornas utvärderingar i högre grad bör ligga till grund för den årliga

kvalitetsredovisningen. Förskoleenhetens kvalitetsredovisning bör utformas så att den redovisar måluppfyllelsen genom en bedömning av hur väl förskolorna har arbetat i riktning mot målen i läroplanen. De åtgärder och utvecklingsområden som beskrivs i en kvalitetsredovisning bör ligga tillgrund för utvecklings- och verksamhetsplanering för nästkommande period. Detta är enligt vår bedömning ett angeläget utvecklingsområde för förskoleenheten. I föregående avsnitt i vår rapport bedöms att enhetens mål- och styrdokument bör länkas samman. Även detta kan bidra till att kvalitetsarbetet kan bedrivas mer systematiskt eftersom en planmässig uppföljning och utvärdering är avhängig ett sådant tydligt sammanhängande system av mål- och styrdokument.

Kunskaper, utveckling och lärande

Vår samlade bedömning är att Hjorthagens/Karlaplans förskoleenhet uppfyller läroplanens uppdrag avseende utveckling och lärande. Enheten bör dock fortsätta att gemensamt diskutera sin syn på kunskaper och lärande för att åstadkomma en gemensam pedagogisk grundsyn och hur denna grundsyn ska omsättas i verksamheten. Enheten arbetar aktivt för att främja barns språkutveckling och matematiska utveckling. Likaså erbjuds barnen rika kulturupplevelser och olika uttrycksformer. Däremot bör enheten utveckla strategier för hur aktiv flerspråkighet ska främjas, något som kan understödjas av att även inbegripa ett interkulturellt förhållnings-sätt. Förskoleenheten bör även utveckla strategier för hur flickor och pojkar ska ges möjligheter att utveckla förmågor och intressen utan begränsningar utifrån stereotypa könsroller.

Förskolans arbetssätt

Hjorthagens/Karlaplans förskolor saknade vid tidpunkten för inspektionen en gemensam syn på kunskaper, utveckling och lärande. Personalrepresentanterna beskrev i våra intervjuer att man inom enheten kommit olika långt i sina pågående diskussioner om synen på barns kunskaper, utveckling och lärande. Några av förskolorna har fört dessa diskussioner på sina arbetsplatsträffar medan de övriga förskolorna i enheten endast diskuterat i sina arbetslag. I diskussionerna reflekterar personalen kring hur barn lär och vad kunskap i förskolan innebär. För att gynna ett likvärdigt arbete med att förverkliga läroplanens mål avseende utveckling och lärande, bedömer vi att förskoleenheten bör intensifiera diskussionerna om innebörden i begreppen kunskap och lärande och utifrån dessa diskussioner formulera en gemensam pedagogisk grundsyn.

Gemensamt för enhetens förskolor är att alla arbetar efter fasta veckoscheman med regelbundet inplanerade aktiviteter på förmiddagar. Barngrupperna delas dagligen in i mindre grupper vid olika aktiviteter. I vissa aktiviteter möts barn i samma ålder från olika avdelningar i så kallade tvärgrupper. På eftermiddagarna ges oftast mer utrymme för spontana aktiviteter. Förskolorna arbetar aktivt för att anpassa verksamheten så att alla barn kan delta efter sina förutsättningar.

Avdelningarna i enheten arbetar i skiftande omfattning med teman eller projekt. På några avdelningar pågår ständigt flera projekt samtidigt, dels utifrån barnens

frågor och funderingar, dels utifrån personalens planering. På andra avdelningar är projekten färre och oftast förutbestämda av personalen. Exempel på projekt som valts av barnen såg vi på avdelningen Smörblomman där en grupp barn utforskade Ferrari-bilar och på avdelningen Solen hade barnen önskat ett berättarprojekt, som just påbörjats vid vårt inspektionsbesök. I berättarprojektet berättade barnen egna sagor för varandra. Exempel på ett återkommande projekt som alla förskolor arbetar med varje höst är "Sommarminnen". Vid våra inspektionsbesök på förskolorna såg vi utställningar i bild och text i vilka barnen på olika sätt beskrivit sina sommarupplevelser. Barnen hade även muntligt redovisat sina sommarminnen för kamraterna på avdelningen.

I våra intervjuer framkom dock att det inom arbetslagen finns olika uppfattningar om vad projektarbete innebär och vad som avses i läroplanen med ett temainriktat arbetssätt. En förskollärare uttryckte att "vi arbetar fläckvis och stötvis med teman och projekt men har inte riktigt fått ihop den röda tråden i enlighet med läroplanen". Vår bedömning är att enheten, i samband med pågående diskussioner om arbetslagens syn på kunskaper, utveckling och lärande även bör diskutera innebörden i begreppen projektarbete samt läroplanens intentioner avseende temainriktat arbetssätt.

Dokumentation är ett område som enheten i kvalitetsredovisningen 2008/2009 anger som ett utvecklingsområde. Personalrepresentanterna beskrev även i våra intervjuer att deras kunskaper om pedagogisk dokumentation är begränsade och att de önskar kompetensutveckling i detta område. Trots det dokumenterar och synliggör alla förskolor sin verksamhet genom fotografier, texter och utställningar av barnens alster, även om det görs i varierande omfattning och dokumentationen är av skiftande kvalitet. Delar av dokumentationen är placerad i barnens ögonhöjd, men till stor del är den placerad så att den enbart är tillgänglig för vuxna.

En del av barnens alster sätts in i en pärm vilken som regel följer det enskilda barnet under förskoletiden. Pärmarna beskrivs av personalen som mycket betydelsefulla för både barn och föräldrar. Barnen bläddrar ofta i dem och samtalar kring innehållet tillsammans med kamrater. I pärmarna blir dokumentationen även mer tillgänglig för barnen. Innehållet i pärmarna varierar dock mycket. Vi kunde i samband med våra inspektionsbesök se exempel på pärmar som med fotografier allmänt visar barnet i olika aktiviteter. Samtidigt kunde vi i andra pärmar se hur det enskilda barnets lärande och utvecklingsprocesser åskådliggörs med fotografier och text. På förskolan Breiten såg vi exempel på hur enskilda barns utvecklingsprocesser kontinuerligt dokumenterats med hjälp av de självporträtt som barnen ritat och målat under en längre tid.

Emellanåt använder personalen dokumentationen för att reflektera kring och utvärdera verksamheten tillsammans med barnen. Personalen använder dock i ringa omfattning dokumentationen för egen reflektion och utvärdering.

Vi kan konstatera att arbetet med att synliggöra verksamheten genom dokumentation kommit olika långt i enheten. Dokumentationen bör enligt vår bedömning vidareutvecklas så att den kan utgöra grund för uppföljning och utvärdering.

Rum för möten och lärande

I kvalitetsredovisningen för verksamhetsåret 2008/2009 redovisas den pedagogiska miljön, både inom- och utomhus, som ett utvecklingsområde. I våra intervjuer med personalföreträdarna beskrev de att förändring och utveckling av den pedagogiska inomhusmiljön har påbörjats under året. De beskrev att arbetslagen strävar efter att skapa tydliga miljöer med "hörnor" respektive "rum i rummen" där materialet ska vara tillgängligt för barn i alla åldrar i syfte att ge dem möjligheter att själva välja lekar och skapande verksamhet. Under verksamhetsåret 2009/10 ska utvecklingsarbetet fortsätta med bland annat föreläsningar om den pedagogiska miljön. Vid våra inspektionsbesök såg vi exempel på ateljéer, "hemvrår" samt "hörnor" med material för barnens läs- och skrivaktiviteter som är väl utvecklade. Vi såg även exempel där utformningen av den pedagogiska miljön relativt nyligen hade påbörjats.

Förskolornas utomhusmiljö är delvis präglad av innerstadens förutsättningar. Två av förskolorna har små gårdar vilket personalen kompenserar med att dagligen besöka närliggande parker och grönområden. Övriga förskolor har gårdar med gräs- och grusytor, planteringar och asfalt där möjligheterna för varierad utelek är god. Även dessa förskolor använder sig ofta av närliggande parker och grönområden.

Vi bedömer att de flesta miljöerna ger barnen möjligheter till både lek och skapande, även om en del avdelningar fortfarande är under utveckling. Utomhusmiljön vid de två förskolorna med små innergårdar kan dock kompletteras med mer utmanande material, något som personalen är väl medveten om och för diskussioner om.

Kultur, kreativitet och skapande

Östermalms stadsdelsförvaltning har anslagit 500 kronor per barn och år till kulturutövande och skapande verksamhet. En arbetsgrupp bestående av personal från Östermalms kommunala förskolor har arbetat fram ett stödmaterial – *Barns kulturutövande och skapande – en gemensam plattform* med förslag på hur Stockholms stads plan för barnkultur *Kultur i ögonhöjd* kan omsättas i praktiken. Såväl planen som stödmaterialet är väl förankrade inom Hjorthagens/Karlaplans förskoleenhet. Förskolornas geografiska lägen möjliggör dessutom att barnen ofta besöker utställningar och museer samt tar del av olika teaterföreställningar. Besöken kan ske i samband med pågående projektarbeten, men även i andra sammanhang. Exempelvis förberedde sig avdelningen Nymånen för att tillsammans med flera av förskolans avdelningar delta i Arkitekturmuseums årliga pepparkakshustävling vid tidpunkten för inspektionen.

Enhetens avdelningar ger på flera olika sätt barnen möjligheter till skapande verksamhet. Alla förskolor erbjuder målning vid stafflier som är konstruerade så att de ger förutsättningar till samarbete och kommunikation. Mängden och variationen av det kreativa materialet som exempelvis papper, krita, tejp och pärlor skiftar dock avdelningarna emellan. Några avdelningar ger barnen tillgång till ett större utbud av återvinningsmaterial, naturmaterial och lera än andra.

Barnen inom förskoleenheten erbjuds regelbundet möjligheter att arbeta med olika uttrycksformer som dans, sång, rytmik och skapande i den reguljära verksamheten. Vid vårt inspektionsbesök på avdelningen Solen hade barnen tillverkat handdockor och övade på en pjäs om Krakel Spektakel som de själva skrivit. De hade även tillverkat teaterdekoren. Barnen i förskoleenheten deltar även i exempelvis dans på Danshögskolan, musik och rytmik tillsammans med en musikpedagog samt i en grupp som leker med rim och ramsor på biblioteket.

Personalens förhållningssätt och kunskap om ett interkulturellt arbetssätt är enligt Stockholm stads förskoleplan viktigt för att förskolan ska kunna bidra till att barn med utländsk bakgrund ska få stöd att utveckla en flerkulturell tillhörighet. I våra intervjuer med ledningen och personalrepresentanterna framfördes att enheten förra året medvetet uppmärksammat att det finns flera olika kulturer representerade inom enhetens förskolor (se avsnittet *Flerspråkiga barn*). Det har lett till att diskussioner i viss mån har påbörjats om hur förskolorna ska bedriva en verksamhet som bidrar till att barnen utvecklar kunskaper om både den egna och andras kultur. Vi såg vid våra verksamhetsbesök enstaka avdelningar där ordet "välkommen" översatts till olika språk och flaggor som barnen målat. Både ledningen och personalrepresentanterna uttryckte att detta är ett utvecklingsområde för enheten.

Vår bedömning är att barnen i förskoleenheten erbjuds en riklig mängd kulturella upplevelser i olika former, vilket är en styrka för enheten. Enhetens förskolor ger barnen möjlighet att uttrycka sig i olika former av skapande. Även om tillgång på skapande material finns kan dock mängden och variationen av material kompletteras på flera avdelningar. Enheten bör också utveckla strategier och arbetssätt avseende förskolans interkulturella uppdrag och vi ser detta som ett område som kan integreras med barns flerspråkiga utveckling, något som beskrivs och bedöms i avsnittet *Flerspråkiga barn*.

Språkutveckling

Östermalms stadsdelsförvaltning har även när det gäller barns språkutveckling tagit fram ett gemensamt dokument benämnt *Barns språkutveckling – en gemensam plattform*. Även detta dokument är framtaget av en grupp pedagoger som är verksamma i stadsdelens kommunala förskolor. Vid tidpunkten för inspektionen hade dokumentet ännu inte börjat tillämpas, men några i personalen kände till att det var färdigställt.

I våra intervjuer betonade personalen att arbetet för att främja barns språkutveckling ständigt pågår. Personalen lägger stor vikt vid att vara språkliga förebilder exempelvis genom att lyssna på barnens frågor, benämna saker och företeelser, uppmuntra samtal och berättande samt att själva ställa öppna frågor. Rim och ramsor, sång och högläsning finns med i den dagliga verksamheten. Vid våra besök på förskolorna kunde vi se flera goda exempel på hur miljön stödjer barnens språkutveckling genom skrivhörnor med bokstäver och mycket god tillgång till litteratur, ofta placerad på flera olika ställen inom avdelningen.

Enhetens förskolor har enligt vår bedömning ett genomtänkt samt medvetet sätt att arbeta med barns språkutveckling och erbjuder en god språklig miljö, vilket vi bedömer som en styrka.

Flerspråkiga barn

Enligt en inventering, som enheten på uppdrag av stadsdelsförvaltningen genomförde år 2008, har 20 procent av barnen minst en förälder född i ett annat land än Sverige. Hjorthagens/Karlaplans förskoleenhet saknade dock vid tidpunkten för inspektionen strategier för hur läroplanens intentioner avseende flerspråkighet ska omsättas i praktiken. Stadsdelsförvaltningen erbjuder modersmålsstöd i vissa språk, men i den reguljära verksamheten pågår inget direkt medvetet arbete för att främja flerspråkighetsutvecklingen. Personalen hänvisade i våra intervjuer och vid våra inspektionsbesök till att få barn i respektive grupp är flerspråkiga och att man därför inte aktivt arbetar med området. Ledningen beskrev att enheten söker nya arbetssätt för arbetet med flerspråkighet och kommer att använda den nya språkliga plattformen så snart den är tillgänglig. Vi ser detta som en god ambition och bedömer att förskoleenheten bör verka för att utarbeta strategier för hur aktiv flerspråkighet ska främjas och ser detta som ett utvecklingsområde som kan gynnas av att även inbegripa ett interkulturellt förhållningssätt (se avsnittet *Kultur, kreativitet och skapande*).

Matematik, natur

Vid våra verksamhetsbesök tog vi del av såväl dokumentation om tidigare matematikprojekt som pågående arbeten där matematik ingår. Några avdelningar erbjuder matematiska utmaningar i sin miljö. På många avdelningar finns material med vilket barnen kan utforska, mäta, sortera och klassificera. En viss del av detta material är färdigproducerat men även naturmaterial används. Visst bygg- och konstruktionsmaterial finns att tillgå men bör på de flesta avdelningar kompletteras så att variationen blir större.

Siffror och symboler finns tillgängliga i olika former. Vid vårt besök på avdelningen Smörblomman såg vi exempel på stora siffror fastklistrade på golvet. Personalen beskrev att siffrorna på golvet inspirerar barnen till många samtal om matematik under samlingen och i lekar. Personalrepresentanterna beskrev i våra intervjuer att de använder matematiska begrepp i olika situationer. Exempelvis får barnen själva räkna hur många barn som finns vid ett matbord. Vi såg också exempel på diagram som åskådliggör barns och personals längd och hur mycket barnen vuxit under en viss period.

Av personalintervjuer och verksamhetsbesök framgick att barnen överlag ges goda möjligheter att utveckla förståelse för djur och natur genom personalens medvetna förhållningssätt, projektarbeten och besök i parker och skogsområden. Barnen uppmärksammas på och följer naturens växlingar och tar med naturmaterial till förskolan för att använda i skapande verksamhet. På avdelningen Regnbågen gav personalen exempel på hur de konkret arbetar för att skapa förståelse för naturens kretslopp hos barnen. De gräver tillsammans med barnen ner skräp i sin naturruta på hösten och gräver upp det som eventuellt finns kvar på våren.

Vi bedömer att enhetens förskolor främjar barnens matematiska utveckling och förståelse för naturens kretslopp.

Barn i behov av särskilt stöd

Östermalms stadsdelsförvaltning har skapat ett gemensamt dokument, "en plattform", som innehåller en beskrivning av barn- och ungdomsavdelningens riktlinjer för arbetet med barn i behov av särskilt stöd. Dokumentet beskriver arbetsgången då personal identifierat ett barn i behov av särskilt stöd samt blanketter för ansökan om medel och upprättande av handlingsplaner. Det är väl förankrat hos både ledningen och personalen.

När personalen identifierat ett barn i behov av särskilt stöd, kontaktas förskolechefen och tillsammans görs en bedömning av huruvida barnets stödbehov kan tillgodoses inom den reguljära verksamheten. Förskoleenheterna inom Östermalms stadsdelsförvaltning får ett tillägg i budgeten per inskrivet barn avsett för barn i behov av särskilt stöd som ska användas för sådant stöd som bedöms kunna tillgodoses inom den ordinarie verksamheten. Om ytterligare resurser krävs kan förskolechefen ansöka om medel från stadsdelsförvaltningens stödteam. Stödteamet består av en samordnare, en talpedagog samt en barnpsykolog. Samordnaren bedömer de resursansökningar som inkommer till stödteamet. Stödteamet kan bistå personalen med konsultation, handledning, observationer och samordning kring olika möten som anordnas för att tillgodose barns behov av särskilt stöd.

Vår bedömning är att förskoleenheten har en väl förankrad och väl fungerande arbetsgång för att tillgodose enskilda barns behov av särskilt stöd.

Normer och värden – arbete mot alla former av kränkningar

Sammantaget bedömer vi att Hjorthagens/Karlaplans förskoleenhet omsätter läroplanens mål och riktlinjer avseende normer och värden i den dagliga verksamheten. Enheten har identifierat värdegrunden som ett utvecklingsområde i kvalitetsredovisningen för 2008/2009 och har aktivt arbetat med den under året. Förskoleenheten bör fortsätta det påbörjade värdegrundsarbetet med att gemensamt formulera sin värdegrund. Enheten bör även diskutera strategier och arbetssätt för arbetet med genusfrågor samt fortsätta att utveckla det påbörjade arbetet med att uppmuntra och stödja barns delaktighet och inflytande.

Både ledningen och personalföreträdarna beskrev i våra intervjuer mycket enigt och ingående hur man inom enheten arbetar för att omsätta läroplanens mål och riktlinjer avseende normer och värden i praktiken. Arbetslagen har diskuterat utvalda delar av området normer och värden utifrån ett behov av gemensamma arbetssätt avseende exempelvis konfliktlösning eller regler inom avdelningen. Detta arbete överensstämmer till viss del med vad enheten redovisat som ett utvecklingsområde gällande värdegrunden i kvalitetsredovisningen för 2008/2009. Där emot har de samtal om värdegrunden som planerats inte förts på förskole- eller enhetsnivå. Vi bedömer att enheten bör genomföra dessa samtal på enhetsnivå och få till stånd en för enheten gemensamt formulerad värdegrund. Vi ser detta som ett utvecklingsområde.

Personalen betonade i våra samtal vikten av att under inskolningen skapa trygga rutiner och goda relationer, både i barngruppen och med föräldrar som en grund för det fortsatta arbetet. På några av avdelningarna för yngre barn beskrev personalen att man arbetar aktivt för att lära barnen säga "stopp" när de inte vill delta i det som händer och att "göra förlåt" när man gjort någon illa.

Personalföreträdarna beskrev i våra intervjuer att barnen så ofta som möjligt delas in i mindre grupper, vilket gör att de blir synliga som individer, får utrymme att komma till tals och lyssna till varandra. Personalrepresentanterna betonade även ett respektfullt bemötande av barn och vuxna, vikten av att lyssna på barnen samt att få dem att känna ansvar för sig själva och andra. Barnen på några avdelningar har "fadderansvar" för nya kamrater som börjar på avdelningen. Många avdelningar arbetar med olika former av "kompis-teman" där barnen exempelvis i samlingen på olika sätt lyfter fram allas lika värde, vad kamraterna är bra på och hur man kan hjälpa varandra. Personalen beskrev också att de strävar efter att vara närvarande i mötet med barnen och att de genast tar tag i negativa händelser i gruppen. Vid konflikter mellan barnen hjälper personalen dem att sätta ord på sina känslor och att hitta lösningar. Vid våra verksamhetsbesök såg vi även exempel på projektarbeten kring känslor.

Vi bedömer att Hjorthagens/Karlaplans förskolor har ett arbetssätt som stimulerar barnens samspel och hjälper dem att bearbeta konflikter och respektera varandra.

I förskoleenhetens kvalitetsredovisning för verksamhetsåret 2008/2009 redovisas barns inflytande som ett utvecklingsområde. I våra intervjuer beskrev personalen att de diskussioner om barns inflytande som initierats av enhetens pedagogiska ledningsgrupp bidragit till en begynnande förändring av tanke- och arbetssätt i arbetslagen. Som tidigare nämnts under "Rum för möten och lärande" betraktar personalen den pedagogiska miljön som en av flera möjligheter för barn i alla åldrar att göra egna val och därmed ha inflytande över sin förskolevistelse. Några arbetslag beskrev att barnen nu i viss mån kan vara med och påverka förändringar i miljön och att barnens intressen delvis styr val av projektarbete. Andra arbetslag har kommit längre avseende barns inflytande och ansvar. Det gäller framförallt de arbetslag som arbetar med de äldsta barnen där barnens behov, erfarenheter och intressen exempelvis oftare styr innehållet i projektarbeten eller medverkar vid inköp av material.

Vi fick i våra intervjuer flera exempel på hur personalen arbetar för att barnen ska utveckla sin förmåga att förstå och att handla efter demokratiska principer. Några avdelningar låter barngruppens omröstning och "majoritetsbeslut" avgöra vilken aktivitet eller utflykt barngruppen ska genomföra. På en avdelning beskrev personalen att de äldre barnen diskuterat fram gemensamma regler och att det är viktigt att få öva på "rätt och fel".

Personalen beskrev i våra intervjuer att barnen sällan får återkoppling på och förståelse för vad deras åsikter lett fram till. Vid våra verksamhetsbesök fick vi dock ta del av ett exempel som att man samlas vid mellanmålet för att summera dagen samt hur barn och personal i andra sammanhang muntligt utvärderar verksamhe-

ten. Inför utvecklingssamtalen intervjuar några arbetslag barnen bland annat om hur de trivs på förskolan.

Eftersom möjligheterna för barns delaktighet och inflytande skiljer sig åt förskolor och avdelningar emellan inom enheten bedömer vi att förskoleenheten bör fortsätta att utveckla det påbörjade arbetet med att uppmuntra och stödja barns delaktighet och inflytande. En utvecklad pedagogisk dokumentation skulle enligt vår bedömning kunna bli ett verktyg för att öka barnens möjlighet till återkoppling av hur deras tankar och åsikter påverkat deras miljö och olika situationer i förskolan.

Enheten har inga gemensamt framtagna strategier för genusarbetet. Personalen beskrev i våra intervjuer att arbetet med genusfrågor avstannat. ”Man har det i bakhuvudet” var en kommentar som återkom i personalintervjuerna. Några arbetslag beskrev dock att de i observationer av pojkars och flickors lek kan se små förändringar. Som exempel nämndes att flickor oftare bygger och konstruerar om personalen utökar materialet med dekorationsmaterial som snäckor och stenar. Sådant material har även utvecklat pojkarnas byggande och konstruerande. Vår bedömning är att det finns en kännedom kring genusfrågor och att personalen i viss utsträckning är medveten om betydelsen av sitt förhållningssätt och språkbruk. Däremot bör arbetet på det här området enligt vår bedömning fördjupas med ytterligare diskussioner och tydligare strategier.

Plan mot diskriminering och kränkande behandling

Hjorthagens/Karlaplans förskoleenhet saknade vid tidpunkter för vår inspektion en fungerande plan mot diskriminering och kränkande behandling. Enheten använde vid tidpunkten för vårt inspektionsbesök en plan som upprättats år 2007 av ett arbetslag inom enheten och därefter reviderats år 2009. Planen gäller enhetens samtliga förskolor och är endast delvis känd av personalen inom enheten. Av föräldraintervjuerna framgick att föräldrarna inte varit delaktiga i arbetet med planen och att de inte känner till dess innehåll. Vi bedömer att Hjorthagens/Karlaplans förskoleenhet måste upprätta en plan mot diskriminering och kränkande behandling i vilken de enskilda förskolornas arbete synliggörs. All personal i enheten behöver göras delaktiga i arbetet med planen. Även föräldrar ska göras delaktiga och i planen ska det framgå hur det sker. Vi vill också påpeka att utvärderingen av planen mot diskriminering och kränkande behandling ska redovisas i enhetens kvalitetsredovisning.

Vi vill göra förskoleenheten uppmärksam på att barn- och elevskyddslagen upphörde att gälla den 1 januari 2009. Det rättsliga skyddet för barn och elever vid kränkningar, trakasserier och diskriminering regleras i två lagar: diskrimineringslagen (2008:567) och skollagens nyttillkomna kapitel 14 a. Bestämmelserna har i viss mån skärpts. Bland annat ska en ny plan årligen upprättas. Det räcker således inte längre med att årligen se över och revidera en befintlig plan.

Samverkan med hemmet och skolverksamheter

Vi bedömer sammantaget att Hjorthagens/Karlaplans förskolor uppfyller läroplanens uppdrag när det gäller samverkan med hemmen. Vad gäller samverkan med skolan uppfylls inte läroplanens intentioner, men vi anser att det åligger de olika grundskolor som tar emot barnen från förskoleenheten att ta sin del av det ansvar som krävs för att barn ska få den övergång till skolverksamhet som läroplanen fastställer.

Samverkan med hemmet

Förskoleenhetens förskolor har flera olika former för samverkan med föräldrar. Samtliga förskolor erbjuder föräldrarna ett utvecklingssamtal om sitt barns utveckling en gång per termin. Ett underlag används av samtliga avdelningar som stöd för personalen. I intervjuerna med företrädarna för personalen framkom dock att underlaget kan vara olika inom en och samma förskola. På några avdelningar delges föräldrarna ett underlag inför samtalet för att de ska kunna förbereda sig inför utvecklingssamtalet. En del avdelningar genomför barnintervjuer inför utvecklingssamtalet. Även detta varierar dock inom en och samma förskola. Föräldrarepresentanterna uttryckte i vår intervju på många olika sätt att de är nöjda med utvecklingssamtalen och att de vid dessa ges möjlighet att påverka sitt eget barns utveckling och förskolevistelse.

Föräldrarepresentanterna uppgav också i våra intervjuer att de är nöjda med övriga former för föräldrasamverkan som enligt dem ger nödvändig information om verksamheten och möjlighet att påverka densamma. Även andra samverkansformer så som avslutningsfest vid vårterminens slut, "drop-in kaffe", firande av traditioner nämndes i positiva ordalag. Denna uppskattning innefattar också den dagliga kontakten vid lämning och hämtning, som enligt de intervjuade föräldrarna ger all möjlighet till daglig information om det egna barnets trivsel, relationer med kamrater och om hur barnet fungerar i grupp. Vid ett par förskolor har föräldrar framfört synpunkter på att personalen haft svårt att på eftermiddagar avsätta tid för denna dagliga kontakt med samtliga föräldrar. Eftersom detta berott på att många föräldrar hämtar sina barn vid ungefär samma tidpunkt har man efter diskussioner föräldrar och personal emellan funnit lösningar på detta.

De föräldrar vi samtalade med anser sig få nödvändig information om verksamhetens mål och utformning vid föräldramöten. Förskolornas föräldraråd ger dem även möjligheter att vara delaktiga i mer övergripande verksamhetsfrågor. Föräldrarnas medverkan vid utvärdering av verksamheten i stort sker i form av stadens samt stadsdelens brukarundersökningar och de föräldrar vi mötte i våra intervjuer anser att de får nödvändig återkoppling av utfallet av dessa.

Information om den enskilda förskolans verksamhet anslås på respektive avdelning och flera avdelningar informerar via s.k. mitterminsbrief.

Vi bedömer att förskoleenheten på många sätt skapar förutsättningar för föräldrarna till samverkan, inflytande och påverkan av verksamheten och delaktighet i det egna barnets utveckling och förskolevistelse. Vi anser dock att det finns alla skäl att inom en förskola enas om ett och samma underlag för utvecklingssamtalen.

Samverkan med skolverksamheter

Östermalms stadsdelsförvaltning har under delaktighet av personal från samtliga sex förskoleenheter utarbetat en ”gemensam plattform”, benämnd FÖSK, för samarbetet mellan förskolan och skolan. I dokumentet ges en beskrivning av hur förskolans och skolans pedagoger praktiskt kan omsätta Stockholms stads uppdrag vad gäller samarbetet mellan de två verksamhetsformerna.

Enligt samtliga de personalföreträdare vi samtalade med vid våra intervjuer tillämpas dock inte dessa riktlinjer ömsesidigt och de anser att de trots ihärdiga försök att upprätta kontakter med skolor i närområdet inte möter något intresse från deras sida. Till viss del fungerar samverkan vid Hjorthagens förskola där rutiner finns för barnens besök i skolverksamheten. Något direkt överlämningsamtal i vilket föräldrar och personal från förskolan och skolan deltar är likväl inte etablerat. I de fall ett barn haft behov av särskilt stöd i förskolan har dock samtal kommit till stånd. Övriga förskolor upplever att barnen överhuvudtaget inte ges någon meningsfull och planerlig övergång till skolan. Enligt förskolechefen och personalen beror detta både på att barnen påbörjar sin skolgång i många olika grundskolor, men skolors ointresse att upprätta samverkan framhölls som den avgörande orsaken.

Vi bedömer att förskoleenheten på många sätt strävar efter att efterleva läroplanens och Stockholms stads intentioner vad gäller samverkan med skolan och anser att det åligger de olika grundskolor som tar emot barnen från förskoleenheten att ta sin del av det ansvar som krävs för att barn ska få den övergång till skolverksamhet som läroplanen fastställer och som dessutom konkretiseras i stadsdelens ”gemensamma plattform”.

TILL SIST

Hjorthagens/Karlaplans förskolor har i sin nuvarande form utgjort en enhet sedan år 2002. En stor andel av personalgruppen har dock haft sina anställningar på en och samma förskola sedan tidigare än så, vilket innebär att verksamheten till viss del präglas av etablerade rutiner och arbetssätt samtidigt som det finns ambitioner att praktisera nya arbetssätt. Vi kan dock konstatera att det inom en och samma förskola varierar i hur hög grad de olika arbetslagens arbetssätt knyter an till de intentioner som uttrycks i förskolans läroplan. Det blev vid våra inspektionsbesök också tydligt att de olika arbetslagen inom en och samma förskola inte fört några gemensamma och enhetsövergripande diskussioner om centrala begrepp som pedagogisk grundsyn och värdegrund, som i sin tur resulterat i gemensamma ställningstaganden.

De variationer vad gäller arbetssätt förskolor och avdelningar emellan som belyses i vår rapport visar att det finns områden att arbeta med för att skapa mer likvärdig kvalitet förskolor och avdelningar emellan. Under år 2008 inrättades en särskild pedagogisk ledningsgrupp vars uppdrag är att ansvara för pedagogiska diskussioner och verksamhet. Gruppen har identifierat ett antal utvecklingsområden för hela enheten. I kvalitetsredovisningen för verksamhetsåret 2008/09 återfinns också att antal identifierade utvecklingsområden. De svagheter och utvecklingsområden vi lyfter fram i denna rapport är huvudsakligen överensstämmande med dessa. För att dessa utvecklingsområden ska kunna följas upp och utvärderas systematiskt bör enhetens övergripande mål- och styrdokument tydligt sammanlänkas med de enskilda förskolornas och avdelningarnas arbetsplaners och uppföljningssystem.

Med en förankrad pedagogisk grundsyn utifrån läroplanens intentioner och ett mer systematiskt kvalitetsarbete kommer förutsättningarna att vara goda för Hjorthagens/Karlaplans förskolor att i ökad grad omsätta läroplanens mål och riktlinjer i verksamhetens alla dess delar.

Stockholm den 26 januari 2010

Eva Hederström

Inga-Lill Hjerpe Lindgren

förskoleinspektörer